

Oponentský posudek bakalářské práce Markéty Pekařové
Architektura jako výpověď o vztahu člověka ke světu
- české země v barokní době

UK FHS, Praha 2012

Práce sl. Pekařové mi připadá velice pěkně napsaná a v základním rozvrhu velmi systematická. V úvodu studentka nejdříve krátce představuje téma své práce, zamýšlí se všeobecněji nad architekturou jako fenoménem a nad její funkcí, ale i významem v životě člověka. Letmo, možná až příliš stručně, se dotýká pojmů stavba a architektura. Dále se snaží, alespoň rámcově, definovat základní charakteristiky architektury sakrální a profánní ve vazbě na vývoj společnosti. Jak již úvodu sl. Pekařová zmiňuje, v práci se soustředí na srovnání vybraných barokních staveb v Římě a Praze a na určité paralely ve formování struktury obou měst v období baroka. Tím vymezuje prostor, ve kterém se bude v praktické části práce pohybovat. V následující kapitole, opět obecněji, charakterizuje baroko a barokní umění konce 16. století a jeho vazby na umění renesance a na pokračující rozvoj společnosti v rámci dále formovaného humanistického myšlení. V rámci společenských změn podmiňovaných nejprve reformací a později protireformačními snahami o upevnění katolické víry se studentka postupně dostává přes manýrismus k novým ideálům barokního umění, včetně architektury, s jasnou a pevnou typologií a systematizací, současně však s možnostmi rozvolňování, bohaté plastičnosti, dynamiky a variability. Studentka si zde všímá jak bohatá sakrální barokní architektura spolu s uměleckými díly, která jsou z větší části její integrální součástí, působí na člověka, jakou má schopnost ho ohromit a jak se tím stává v rukou církve jedním z velmi účinných přesvědčovacích nástrojů. Dále studentka zmiňuje vztah architektury a krajiny a urbanistického rozvoje v rámci budování barokního městského celku, tedy budování sestav nejenom sakrální, ale i profánní architektury. Podrobněji se věnuje katedrále sv. Petra v Římě včetně Berniniho kolonáde jako prvku, který je významnou součástí již barokního urbanistického řešení tohoto prostoru. V dalších podkapitolách sl. Pekařová uvádí dva hlavní proudy v barokním umění a architektuře t. j. baroko dynamické a klasicizující, dále, za pomoci citací Norberga-Schulze (Baroque architecture), se snaží charakterizovat barokní svět jako velké divadlo s jasnou strukturou hierarchických vztahů. Tato část práce končí nepříliš šťastně nazvanou podkapitolou Zánik baroka, kde studentka ve zkratce definuje hlavní znaky postupně se vyčerpávajícího a na síle ztrácejícího slohu. Navazují kapitoly, ve kterých se věnuje tématu, které avizuje v úvodu, srovnání barokní architektury Říma a Prahy a s ní spojenou proměnu obou měst. Začíná Římem a jeho výraznou proměnou iniciovanou papežem Sixtem V. Studentka zmiňuje základní princip propojování důležitých míst nově koncipovanou sítí ulic a dále se věnuje některým konkrétním stavbám. Začíná Kapítolem, navazuje Piazza del Popolo s Rainaldiho kostely, podrobněji se věnuje Piazza Navona a následně opět Berniniho úpravě Piazza di San Pietro. Z výrazných barokních sakrálních staveb vybírá kostel Il Gesù jehož architektonickému tvarosloví se věnuje podrobněji a logicky navazuje architekturou Francesca Borrominiho a jeho novému zacházení s prostorem, které lze dobře demonstrovat na kostelech San Carlo alle Quattro Fontane a San Ivo. V hodnocení Borrominiho nového vnímání architektonicky vytvářeného sakrálního prostoru se opět opírá o myšlenky Norberga-Schulze, včetně srovnání s prací a uvažováním Gian Lorenza Berniniho. Bohužel neuvádí Borrominiho výraznou přestavbu kostela San Giovanni in Laterano. Znovu se věnuje Berninimu, zmiňuje jeho fontánu Čtyř řek na Piazza Navona a její koncepční zasazení do náměstí. Je škoda, že se v této souvislosti alespoň trochu více nevěnuje Berniniho sochařské tvorbě, která výrazně sleduje, stejně tak jako jeho architektura, koncept posvátného divadla (viz např. sousoší Extáze sv. Terézie v kapli Cornaro kostela Santa Maria della Vittoria). Na závěr kapitoly se ještě krátce věnuje patrně nejvýznamnější

Berniniho stavbě, kostelu San Andrea al Quirinale. I zde by patrně mohla být zmíněna Berniniho práce v interiéru, konkrétně koncipování hlavního oltáře opět jako posvátného divadla, kdy využívá kombinace oltářní architektury, volné sochy, vysokého reliéfu a závěsného obrazu k dosažení maximálního emotivního efektu (Guillaume Courtois Umučení sv. Ondřeje).

Ve čtvrté kapitole se studentka přesouvá do českých zemí, v krátkosti seznamuje se společensko-politickou situací pobělohorského období, rekatolizací a pronikání barokního umění do tohoto prostoru. V páté kapitole a podkapitolách se již věnuje Praze a prvním barokním stavbám ve městě. Snaží se zběžně charakterizovat stavební technologii a následně uvádí příklady prvních barokních staveb na území Prahy. Konkrétně Vlašskou kapli v Klementinu a kostel Nejsvětější Trojice na Malé Straně. Jako příklad první světské barokní stavby v českých zemích zmiňuje Matyášovu bránu Pražského hradu. Studentka dále sleduje vliv jezuitů, kteří v tomto období v českých zemích hrají významnou roli nejen v prosazování katolických ideálů, ale právě v těchto souvislostech i v budování objektů, které se řadí mezi výrazné stavby barokní architektury Prahy (Klementinum, Jezuitská kolej na Malostranském náměstí s přilehlým kostelem sv. Mikuláše apod.). Dále se podrobněji věnuje kostelu sv. Mikuláše včetně malířské výzdoby interiéru. V podkapitole Barokní gotika studentka uvádí Jana Santiniho Aichela jako výraznou osobnost, která se mimo vlastní projekty věnovala i rekonstrukcím a úpravám starší architektury. V této souvislosti dále jmenuje Kiliána Ignáce Diezenhofera a jeho barokní přestavbu gotického kostela sv. Tomáše. U všech staveb, kterým se studentka konkrétněji věnuje jmenuje architekty, kteří stavbu projektovali nebo se podíleli na její realizaci a snaží se tyto osobnosti uvádět ve vztahu k italské barokní architektuře ať už jako k inspirativnímu zdroji či jako přímé následovníky italských architektů (architektura Křížovnického náměstí). V podkapitole pojednávající o společenské situaci v českých zemích v době baroka a v další podkapitole Význam umění sl. Pekařová charakterizuje toto období jako dobu krizí, rozporů a nejistot, kdy obrácení se člověka k Bohu znamenalo útěchu a úlevu, útěk do jiného, bezpečnějšího světa. V této duchovní cestě velmi intenzivně napomáhali právě architekti a další umělci svými schopnostmi vytvořit v barokní sakrální architektuře co nejdokonalejší iluzi prostoru tuto cestu umožňujícího.

V šesté kapitole se studentka věnuje selskému baroku, baroku na venkově a lidové tvorbě v českých zemích. Snaží se zde charakterizovat selské baroko jako splynutí barokního slohu s lokální tradicí. Jak v této části uvádí, do venkovského prostředí tyto změny pronikaly mnohem obtížněji než do velkých měst. Sl. Pekařová se snaží definovat pojem selské baroko jako soubor stavitelských přístupů ovlivněný tvaroslovím baroka, ale ve zjednodušené podobě, která se postupně formuje do typického projevu barokního stavitelství českého venkova. V této souvislosti zmiňuje i proměňování krajiny budováním poutních kostelů, osazováním drobných staveb a solitérních soch a s nimi spojeného vytváření poutních cest a míst zastavení.

V závěru práce studentka shrnuje získané poznatky a v podstatě správně konstatuje, že barokní umění je založené na smyslovosti, že velmi významnou roli hraje při jeho vnímání právě individuální přímá zkušenost pozorovatele a jeho niterný prožitek.

Sl. Pekařová si zvolením tématu bakalářské práce před sebe postavila velmi těžký úkol. Takto postavené téma v rámci rozsahu bakalářské práce je úkol, který v podstatě nelze uchopit jinak než výraznou selekcí popisovaných objektů jak v Římě tak v Praze a soustředit se pouze na nejpodstatnější objekty a s nimi spojené osobnosti.

Určité nedostatky vidím v nevyrovnaných popisech konkrétních kostelů, kdy se poměrně podrobně věnuje architektonickému tvarosloví, ale do charakteristiky nezahrnuje další prvky umělecké výzdoby interiéru, která, jak sama píše v úvodu, je z valné části koncipována jako jeho integrální součást. Nezmiňuje například malířskou výzdobu klenby

lodi kostela Il Gesù provedenou Giovanni Battistou Gaullim (Triumf svatého jména Ježíšova), která je názornou ukázkou toho jak je malba schopna dál gradovat rozpohybovanou architekturu, otevírat ji a navádět pozorovatele na duchovní cestu směrem k Bohu. Stejným způsobem, též za pomoci konstrukce jednobodové lineární perspektivy, pracoval i Andrea Pozzo na stropě lodi kostela San Ignazio (Apoteóza sv. Ignáce), kde se malba obdobně jako v Il Gesù pohybuje až v poloze trompe l'oeil. Bohužel, tento kostel studentka v práci neuvádí. Na rozdíl od Říma se v Praze, alespoň na několika případech, zabývá i profánní architekturou (Clam-Gallasův palác, zámek v Troji). V případě Trojského zámku i zde však chybí zmínka o malířské výzdobě interiéru, především v hlavním sále, kde Abraham a Izák Godynovi vytvořili velmi přesvědčivou malovanou iluzivní výzdobu oslavující rod Habsburků.

Na práci oceňuji systematickosti i přehlednosti a snahu zasazovat barokní architekturu obou měst do širších společensko-politických a náboženských souvislostí. Velmi sympaticky působí fotografická dokumentace, kterou studentka z větší části pořizovala sama. I v textu je znát, že většinu objektů prošla a sama na sobě si mohla vyzkoušet působení barokního, především sakrálního prostoru, přímo na místě.

S vědomím toho jak náročný úkol si studentka před sebe postavila, jak musela zvažovat výběr existujících materiálů, který samozřejmě znamenal ochuzení výsledného celku a přes určité výhrady uvedené výše

práci doporučuji k obhajobě a celkově hodnotím známkou výborně.

Jaroslav J. Alt
V Trstěnici dne 28. 8. 2012